

qui quotidie oramus pro vobis et filiis vestris et regno; ex hoc jam noveritis parvitatem nostram, in quibus valuerit, non posse deesse Ecclesie Dei, et ministro ejus, venerabili videlicet patri et amico nostro episcopo Parisiensi: qui nostram adversus vos humilitatem interpellans, nostras pro se ad dominum Papam jure fraternitatis (149) litteras requisivit. Verum nos justum ducentes his prius litteris vestram Excellentiam convenire, præsertim quia idem episcopus per manum omnium Religiosorum consilio satis abundare sentirem, parvitas mea Paternitati vestræ consuleret, ut dominum Senonensem archiepiscopum et coepiscopos vestros precibus vestris et amicorum vestrorum vobis alliciatis, et ad justitiæ vestræ aggravationem, ut in episcopatus suis a divinis cessent, modis omnibus impetrare non differatis, ut ejusdem justitiæ participes vobis contra omnes subveniant, et, si necesse fuerit Romam nobiscum veniant.

Ex hac epistola tria colligimus notatu digna: primo, non solum episcopum, sed et familiares iisque conjunctos, bonis omnibus a rege spoliatos; secundo, hanc persecutionis procellam instigantibus quibusdam clericis excitatam; tertio, libertatem ecclesiasticam a rege violatam. Quæ quidem omnia mihi facile persuadent, totam hujus mali lernam a quibusdam clericis repetendam, qui cum pro regis arbitrio ecclesiasticis personis exactiones imponerent, experienturque Stephanum adversantem; regis animum adversus illum pessime irritantes, in honorum omnium discrimen adduxerint, imo etiam in ipsius necem conspirarint, ut patet ex alia epistola (Spicilegii tomo III; pag. 162, epist. 37) ad Stephanum scripta. Unde factum est, ut etiam ipso in regis gratiam bonaque omnia restituto, Thomas Sancti-Victoris Parisiensis Prior pro istius causæ defensione postmodum occubuerit, ut videre est epist. 158 sqq. At quodeunque tandem hujus tragœdiæ seminarium fuerit, Stephanus armis spiritualibus utens, regis terram interdicto supposuit; ejusque indignationem declinans, ad Henricum Senonensem, tum ambo ad capitulum Cisterciense confugientes, fraternitatis jure, qua tum ipsi, tum etiam rex Cistercio se sociaverant, litteras ad flectendum regis animum a Patribus impetrarunt: quas Bernardus cum Hugone Pontiniacensi, multisque aliis prælatis, Ludovico supplex offerens, repulsam indigne passus est. « Episcopos, » inquit Æmilius in Ludov. « deprecantes a genibus suis repulit Ludovicus: cui impoenitentia Bernardus abbas iram cœlestem vindicem instare, denuntiasset fertur. » Addidisse vero Bernardum Gaufridum, Vitæ S. Bernardi libro IV, cap. 2, et ex eo Gaguinus Historiæ Franc. libro VI memorat: « Hæc, inquit, tua, rex, pertinacia filii interitu mulcabitur. » Cujus vaticinii veritas in Philippi nece infelici probata est. Tanta dicendi libertate a proposito princeps aliquanto dimotus ad Honorii papæ litteras, quibus interdictum solvebatur, animum reficans, male cœpta ardentius prosecutus est. Quod Bernardus impatienter ferens, tam suo, quam Gaufridi Carnotensis nomiae litteras ad Honorium justæ querimonie plenas dedit (epist. 46, 47.) Tandem vero tam pertinax, tamque concitata dissensio finem accepisse videtur in concilio Trecentensi, anno 1128, vel certe non multo post, ipsius Honorii auctoritate: qua de re Bernardus gratias tulit, ad eum denuo scribens, epist. 49: « Hinc enim inquit, « gravibus contumeliis et injuriis episcopi Parisiensis constantia pulsata est, sed non quassata: quia Dominus supposuit manum suam, cum vestram opposuit. » Porro hunc Stephanum Parisiensem, antea cancellarium, distinctum esse a Stephano de Garlanda dapifero, de quo in Annalibus Teulii, disertè probat Chesnius in notis ad Abælardum, nec

se ad justitiam offert, si tamen prius (quod quidem eadem ipsa justitia videtur exigere) res ei suæ injuste ablata restituantur (150): ejus interim petitioni differendo supersedimus. Et siquidem Deo inspirante placuerit vobis nostris precibus aurem inclinare, nostro consilio studioque pacem cum episcopo, imo cum Deo reformare; parati sumus hujus rei gratia fatigari usque ad vos, quocumque vobis placuerit: sin autem, nos amicam audire, et Dei sacerdoti obedire necesse est. Valet.

obscure intelligitur ex epistola quadam Gaufridi Cartonenensis, quæ exstat Spicilegii tomo III, pag. 260, in qua scribit sanctum Bernardum fuisse electum ad pacem cum Stephano Parisiensi et Stephano de Garlanda componendam. Quod ulterius ad Ludovicum spectat, quem sanctus Bernardus ad Honorium scribens epist. 49, alterum Herodem appellat; memoria certe dignum est, quanta religione et poenitentia diem clauserit extremum, anno scilicet 1137. « Qui ut erat in consilio providus, » inquit Sugerius in ejus Vita, « sibiipsi consulens, et miseratus animæ suæ Deo placens, frequenti confessionis et orationis sibi devotione providebat, hoc unum toto animi affectu peroptans, apud sanctos martyres protectores suos, Dionysium sociosque ejus, se quomodocumque deferri, et ante sacratissima eorum corpora, regni et coronæ depositione, coronam pro corona, pro regalibus insignibus et imperialibus ornamentis humilem beati Benedicti habitum commutando, monasticum ordinem profiteri. » « Videant, » inquit optime cardinalis Baronius ad annum 1136, « qui monasticæ paupertati derogant; quomodo non solum archiepiscopi, sed et ipsi reges transitoria vitam æternam præferentes, ad securissimam monastici ordinis tutelam confugiant. » Addit vero Sugerius, regem facta peccatorum confessione, « inopinatè se levasse, obviamque corpori Domini exisse, ac devotissime acclitisse Ubi, » inquit, videntibus cunctis, tam clericis quam laicis, regem, exiens regnum deponit, peccando regnum administrasse confitetur, filium suum annulo investit, Ecclesiam Dei, pauperes et orphanos tueri... fide obligat. Ubi etiam aurum et argentum et ecclesiis, et pauperibus et egenis pro amore Dei distribuens, nec chlamydidibus, nec regis indumentis usque ad camisiam pepercit. » Mirandum sane in tanto rege exemplum! Cæterum de donis pretiosissimis Ecclesie Sancti-Dionysii ab ipso attributis videsis apud eundem auctorem. (149) Fratres quippe censebantur qui in societatem suffragiorum admissi erant. Ita Casæ-Dei monachi Ludovicum Juniorem fratrem vocant in epistola 308, inter Chesnianas tomo IV.

(150) Nimirum exspoliati prius sunt restituendi, quam ad causam vocandi. Vide Canones a Gratiano collectos, Causa 3, q. 1, ubi ait Caius papa: « Episcopis suis rebus exspoliatis, vel a propriis sedibus ejectis, omnia quæ eis ablata sunt, legibus sunt reintegranda: quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis obijci potest. » Ibidem Joannes papa: « Redintegrandæ sunt omnia exspoliatis... et in eo loco, unde abscesserant, funditus revocanda... ante accusationem, aut regularem ad synodum vocationem eorum, » etc. Vide ibidem plura: item Capitula in Decretal. Gregor. tit. de Restit. spol. Unde et Gouffridus Vindocin. epistola ad Ivonem ita scribit: « Cum de re nostra a nobis diu et juste possessa, et injuste ablata, secundum sacros canones investiti fuimus; si postea de nobis conqueruntur, quod justus iudex, quod divina lex faciendum judicaverit, non recusamus. » Vide eundem, epistola ad Ranulfum Sanctonensem episcopum, ubi etiam, eum Bernardo, testatur legibus apostolicæ Ecclesie prohibitum, « ne quilibet exspoliatus vocetur ad iudicium. »

54 EPISTOLA XLVI (151).

AD DOMINUM PAPAM HONORIUM II.

Unde supra.— Conqueruntur apud Pontificem, quod relaxatione interdicti subreptitè obtenta, Rex Galliarum jam pridem pronus ad pacem, factus sit obstinatio.

Summo Pontifici HONORIO, pauperum Christi abates, HUGO de Pontiniaco, et BERNARDUS de Clara-Valle, quidquid potest peccatorum oratio.

Lacrymabilem episcoporum, imo totius Ecclesie querimoniam, nos quoque ejus filii, si tamen digni, dissimulare non possumus. Quæ vidimus loquimur, Magna siquidem nos necessitas de claustris ad publicum traxit: ubi et quod loquimur vidimus. Tristes vidimus, tristes et loquimur: honorem Ecclesie Honorii tempore non minime læsum. Jam Regis flexerat iram humilitas, vel potius constantia episcoporum: cum ecce a summo Pontifice summa superveniens auctoritas, heul deiecit constantiam, superbiam statuit (152). Scimus quidem id a vobis per mendacium fuisse subreptum (quod ex vestris litteris palam datur adverti), ut everti tam justum tamque necessarium interdictum juberetis. Sed nunquid non vel tandem deprehenso mendacio, mentitam se sentiet iniquitas sibi, et non tantæ utique majestati? Est autem quod miramur, quam ratione judicatum sit de parte, adjudicatum absenti. Quod quidem non temeraria præsumptione reprehendimus, sed filiali amore paterno cordi suggerimus, quantum ex hoc et superbit impius, et incenditur pauper. Cæterum quandiu illum pati, quantumve huic compati debeatis; non est nostrum præscribere vobis: vos vestra hinc potius, dulcissime Pater, viscera consulite. Valet.

EPISTOLA XLVII (153).

ADEUMDEM EX PERSONA GAUFRIDI CARNOTENSIS EPISCOPI. Exponit Pontifici causam episcopi Parisiensis a rege Ludovico inique oppressi, qui interdicto ab episcopi Gallicanis compulsus restitutionem promiserat, sed absolute ab Honorio obtenta contumacior factus non præstitit.

Tristissimæ historiæ seriem vobis et causam replicare superfluum est; qua jam quippe Paternitatis vestræ viscera, scribente religioso Parisiensi episcopo, commota esse non ambigo. Ne tamen fratri et coepiscopo etiam nostrum deesset testimonium; quæ vidi ego et audivi, necessarium duxi breviter intimare. Accepta siquidem tam modesta prædicti episcopi querimonia, Senonensis diocesis universi episcopi una cum venerabili metropolitano nostro; adscitis etiam nobiscum quibusdam aliis religiosis

(151) Scripta anno Christi 1127.

(152) Relaxando scilicet interdictum, quod a provincialibus episcopis in terram Regis illatum fuerat ob infestationem episcopi Parisiensis, ex epistola sequente.

(153) Scripta anno Christi 1127.

(154) Scripta circa annum 1130.

(155) Ita constanter omnes scripti, aut fere omnes et recte nam cardinales olim absolute dicebantur Fratres, in libro secundo de Vita S. Bernardi, n. 42; et in Chronico Andrensi, Spicilegii tomo IX, pag. 481.

A personis. Regem super gravi injuria per nos ipsos humiliter, ut debuimus, convenimus: ut episcopo, nil quidem tale merito, sua quæ tulerat, restitueret, rogavimus; nec impetravimus. Sentiens tandem nos ad arma Ecclesie pro Ecclesia velle confugere, timuit, annuitque sese omnia redditurum. Sed in eadem forte hora supervenientibus litteris vestris, quibus ejus terram ab interdicto absolvi præcepistis, male in malo confortatus, quod bene promiserat, minime exsecutus est. Die tamen nominata, qua id se rursus promisit exsecuturum, ejus non conspectui præsentantes, sustinuimus pacem, et non venit: quæsivimus bona, et ecce turbatio. Hoc denique litteris 55 vestris factum est, ut male ablata pejus teneantur, et reliqua passim in dies rapiantur, eo utique secure, quo impune illa retinentur. Solutum nempe an vestrum imperium episcopi justo (ut putamus) interdicto, nostroque quod parabamus et quo sperabamus pacem consequi, vestro æque timore suspenso, facti interim sumus opprobrium vicinis nostris: quousque? vestræ viderit pietatis compassio.

EPISTOLA XLVIII (154).

AD HAIMERICUM CANCELLARIUM, UNDE SUPRA, ET CONTRA OBTRACTORES.

Bernardus querellas in se factas diluit, et solitudinis silentiique facultatem precatur.

Viro illustri HAIMERICO, sanctæ Romanæ sedis cancellario, frater BERNARDUS abbas dictus Claræ-Valle, salutem, et non in via.

1. Etiamne pauperi et inopi veritas odium parit, et ne ipsa quidem miseria declinare invidiam potest? Querar, an glorier, quod factus sum et ipse inimicus vera dicens? Vera dicens, an recta agens? Sed hoc viderint fratres vestri, qui contra legem maledicunt surdo (Levit. XIX, 14), et maledictum propheticum non verentes, dicunt bonum malum, et malum bonum (Isai. V, 20). Quid in me, o boni viri, displicuit fraternitati vestræ (155)? Utrumne quod aqud Catalaunum a motus est a villicatione sibi credita homo usquequaquam diffamatus, quia in ecclesia Viridunensi cui præfuerat, dissipasset bona domini sui? An quod in urbe Cameracensi monasterii sui manifestus destructor Fulbertus cedere compulsus est Parvino, qui omnium testimonio fidelis est servus et prudens? An certe quod Lauduni de prostibulo Veneris sum Deo sanctuarium restitutum est (156)? Propter quod horum me, non dico, lapidatis, sed laceratis, ut minus aliquid recipiam a Domino meo? (Joan. X, 32.) Et hoc merito atque cum omni gloria responderem, si quid in eis meum cognoscerem. Nunc autem ut Petrus abbas tam dominum Papam, quam Fratres ex more visitasse perhibetur; et initio hujus epistolæ Fratres vestri, mendose quibusdam nostri, et apud Willelmum Tyrensem in libro XII, cap. 15, « Fratres vero tam episcopi, quam presbyteri et diaconi cardinales, » etc. Confer librum de Conversione ad Clericos, infra tomo IV.

(156) Tribus de rebus apud Haimericum hac in epistola purgat sese Bernardus. Primo quidem, de Henrici Viridunensis episcopi depositione: de qua agitur apud Laurentium de Leodio, in Historia Viridunensi

quid iudidor ego de factis alienis? aut si meis, cur tanquam de malis? cum cuncta hæc juste atque præclare gesta fuisse nulla imorudentia dubitare nulla negare impudentia possit. Eligite nunc utrumlibet: aut negate certe, aut fatemini me horum auctorem. Si feci; laude dignum est laudabilia peregrisse, et inique redarguor, unde laudari merueram. Si non feci: ut laudem non merui, sic profecto nec vituperationem. Novum genus detractionis, et revera simile aliquid habens operi Balaam, qui ductus et conductus ad maledicendum populo, magis benedictionibus cumulabat (*Num. xxii-xxiv*). Quid justius, quid jucundius, quam ut quem reprehendere intendis, plus commendes; ut præconiis pro conviciis utaris nescius; et volens detrahere laudes invidius? Quasi vero nulla mea mala inveniant ut pro malis mihi bona objiciant, vel potius adjiciant aliena.

2. At ego nec indignis vituperationibus moveor, nec indebitas recipio laudes: nil mea refert de his, quorum auctor non exstiti. Laudent si volunt, vel vituperent, si audent; ne primo quidem dominum Albanensem, de secundo vero dominum Remensem; porro de tertio eundem æque archiepiscopum simul et episcopum Laudunensem, cum Rege pariter et **56** multis aliis reverendis personis qui se utique auctores in his et principes exstitisse minime diffidentur. Si bene egerunt, quid ad me? si aliter, quid æque ad me? An tota et sola culpa mea est quod adfui, homo solis latebris dignus; soli mihi iudex soli accusator et arbiter constitutus, quatenus monstret actio quod habet professio, et nomen monachi solitaria mihi conversatio interpretetur? Adfui enim, negare non possum; sed vocatus, sed tractus. Si hoc

Spicilegii tomo XII, pag. 344, ubi ejus causa ab Honorio commissa dicitur Matthæo Albanensi episcopo et in Gallis legato, qui Catalaunum hac de resynodus indixit. « Henricus primo capit consilium a Bernardo sanctæ memoriæ, abbate Claræ-Valle, cujus consiliis regna et ecclesiæ Galliarum hodieque. » ait Laurentius, « innotuit. Ille consulit gravissimum esse invidis violenter præesse. Ideoque priusquam ignominiosa in eum accusatio ad publicam tantorum virorum audientiam veniat, solus omnibus cedat, episcopatu fabrenuntiet. Credidit se consilio ejus ille; baculum reddidit, et abrenuntiavit episcopatu, ac recedit anno decimo tertio ex quo suscepit eum de manu Cæsaris, » nempe anno 1129, ex notis ad epistolam 43. Ad eundem epistolæ 62 et 63. Secundo purgat se Bernardus de ordinatione Parvini in abbatem Sancti-Sepulcri Cameracensis, ex monacho Sancti Vincentii Laudunensis, teste Hermannno monacho, De miraculis, lib. III, cap. 20, in locum Fulberti expulsi a Rainaldo de Pratis, Remorum archiepiscopo, ob malam administrationem, ut Bernardus hic tradit. Porro cœnobium Sancti-Sepulcri Ordinis S. Benedicti olim extra muros Cameraci, fundatum est anno 1064, a Lietberto episcopo, cujus Vita exstat in Spicilegii tomo nono. Vide Meyerum et Miræum. Tertio denique purgat se Bernardus de reformatione monasterii Sancti-Joannis Laudunensis, ubi puellis ob vitæ licentiam ejectis, substituti sunt monachi: cujus rei historiam ita describit præfatus Hermannus, De miraculis B. Mariæ, libro tertio, cap. 22: « In diebus vero præfati domini Bartholomæi

amicis displicuit; fateor, et mihi. Utinam non issem ad illa, utinam non irem ad similia. Utinam et nuper non issem, ubi vidissem adversum Ecclesiam apostolica (proh dolor!) auctoritate violentam armari tyrannidem, quasi non satis per se insanisset. Tum demum sensi juxta prophetam adhaerescere linguam meam palato meo (*Psal. cxxxvi, 6*): cum subito pondus superjectum est nostris cervicibus, atque irrefragabilis auctoritas litterarum. Heu! obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor meus renovatus est (*Psal. xxxviii, 3*), quando vidi repente ad illas litteras impleri facies innocentium ignominia, et lætari amplius impios quod malefecerint, et exsultare in rebus pessimis. Misertum est impio, ut juxta dictum propheticum, non disceret facere justitiam: et qui in terra sanctorum iniqua gessit (*Isai. xxvi, 40*), ipsius terra justissimo quo tenebatur, absoluta est interdicto (157).

3. Propter hujusmodi, etsi aliud non sit, gravor interesse causis: quarum præsertim mea non interesse cognosco. Gravor, sed trahor. At vero ab hac necessitate per quem melius retrahi posse speraverim, quam per vos, vir optime? cui in hac re, nec potestas deest, nec voluntas, ut comperi. Gaudeo nempe, quod et vestræ prudentiæ nostram in talibus occupationem displicere cognovi. Et quidem justissime, et amicissime. Age ergo si ita vultis, imo quia sic cernitis ac decernitis, et amico expedire, et monacho convenire: date, quæso, operam, quatenus una utriusque voluntas citius impleatur, quo et vobis videlicet satisfiat ad justitiam, et mihi ad salutem animæ consulatur. Indicatur, si placet, clamoris et importunis ranis de cavernis non egredi, sed suis

episcopi, Laudunen is scilicet, antiqua religio non parum in eodem monasterio refrigerat, exteriores quoque possessiones paulatim diminutæ erant, sed et nonnulla sinistra fama de eisdem virginibus dicebantur. Unde multum contristatus idem pontifex (videbat enim eas frequenter a se communitas emendationem quidem verbo promittere, sed facta non implere) consilio et auctoritate domini papæ Innocentii, dominique Rainaldi Remorum archiepiscopi, Ludovici quoque regis Francorum, ad quem eadem ecclesia proprie pertinere dicebatur, omnes pariter illas sanctimoniales ex illa ejecit. Assumens quoque virum religiosum domnum Drogonem cœnobii Sancti-Nicasii Remensis Priorem, eum ibidem primum abbatem ordinavit, et monachos illic sufficienter ex diversis monasteriis posuit. » Ita ille. Quod autem Innocentii auctoritate hoc factum asserit, intelligendum est de confirmatione, non vero de ipsa reformatione, quæ biennio ante Innocentii creationem agitata est, et definita in comitiis episcoporum, præsentate Ludovico rege Atrebatii habitis sexto idus maii, anno 1128, quibus interfuerunt Rainaldus Remensis, Joannus Suessionensis, Bartholomæus Laudunensis, Simon Noviomensis, Joannes Morinensis, Garinus Ambianensis, Robertus Atrebatensis, Clarembaldus Silvanectensis, et Petrus Belvacensis, prout hæc omnia constant, tum ex diplomate regio, tum ex decreto Matthæi Albanensis, aliisque hujus historiæ monumentis, quæ una cum Innocentii litteris in lucem edidit noster Acherius in suis ad Guibertum notis, pag. 828, sq. (157) Vide supra epistolæ 46, 47.

contentas esse paludibus. Non audiantur in conciliis, in palatiis non inveniantur: ad causas, ad negotia nulla necessitas, nulla trahere possit auctoritas. Sic forsitan vester posset amicus declinare præsumptionis notam. Nam noxam unde contrahere poterim, ignoro: cum sciam mihi consilium esse et propositum, nunquam (si causa duntaxat nostri ordinis non fuerit) exire de monasterio, nisi aut apostolicæ Sedis legato, aut certe proprio vocante episcopo: quibus nostræ humilitati, sicut optime nostis, contradicere omnino fas non est, nisi ex quocunque superioris auctoritatis privilegio. Quod utique si unquam per manum vestram, ut spero, mihi in manus venerit, tunc procul dubio et pax mihi, et pax erit de me. Non tamen idcirco etiam me latente et tacente cessare puto murmur ecclesiarum, si non cesset Romana curia pro voluntate assistentium facere præjudicium in absentes. Valet.

57 EPISTOLA XLIX (158).

AD DOMINUM PAPAM HONORIO, PRO HENRICO SENONENSI ARCHIEPISCOPO

Summo pontifici Honorio, servi et (si digni iudicamur) filii, Stephanus Cisterciensis, Hugo Pontinnacensis, Bernardus de Clara-Valle, quod reverendissimo domino, quod benignissimo patri.

Dequentes in monasteriis, ad quæ nos nostra peccata compulerunt, non cessamus orare pro vobis, et pro commissa vobis Dei Ecclesia: congaudentes et sponsæ Domini super tam fido custode, et sponsi amico super labore tam fructuoso. Fidenter proinde atque fideliter vestræ Paternitati suggerimus, quæ in regno nostro eidem matri nostræ dolentes cernimus adversari. Quantum quidem nos sentimus qui vicini sumus, rex Ludovicus non tam episcopos, quam in episcopis justitiæ persequitur zelum, pietatis cultum, habitumque ipsum religionis. Quod vestræ quoque prudentia Sanctitatis vel ex eo facile advertere potest, quod qui ante in habitu actuque sæculari honorati sunt sublimes, iudicati fideles, habiti familiares; modo inimici facti sunt, digne suo sacerdotio conversantes, et per omnia honorificantes ministerium suum. Hinc gravibus contumeliis et injuriis episcopi Parisiensis innocentia pulsata est, sed non quassata; quia Dominus supposuit manum suam, cum vestram opposuit. Hinc et nunc domini hujus Senonensis constantiam concutere et labefactare conatur: ut metropolitanano (quod absit!) dejecto, facile prout voluerit, gassetur in suffraganeos. Postremo quis ambigit non aliud cum quam oppugnare religionem, quam nimirum aperte sui regni destructionem, suæ coronæ pronuntiat inimicam? Et alter Herodes Christum non jam in cunabulis habet suspectum, sed in ecclesiis invidet exaltatum.

(158) Scripta anno Christi 1128.

(159) Hæc non absolute dicta in regem, quem aliqui minime malum fuisse constat; sed quod in eis justitiæ zelum persequi videretur, primigenios conversionis motus in Senonensi et Parisiensi antistitibus, quasi in ipsis novæ vitæ cunabulis, exstinguere volendo. Cæterum quam pie vitæ supremos dies

Nec aliud sane credimus eum habere adversus archiepiscopum, nisi quod spiritum in ipso, sicut in cæteris, laborat exstinguere (159). Denique si fallere de his quæ attestamur, fallive putamur; vestræ citius inveniet examinationis discussio: si tamen (quod et vehementer optamus, et suppliciter oramus) de vultu tuo, Pater sanctissime, iudicium prodeat, de quo profecto confidimus, quod custodias innocentiam, et videas æquitatem. Alioquin reduci causam, in regis præsentia atque potentia, non plane est aliud quam tradi, heu! hominem in animam inimicorum ejus.

EPISTOLA L (160).

AD EUMDEM.

Unde supra. — Postulat ut archiepiscopo liceat ad sedem apostolicam appellare.

Oportebat quidem, si ita vestræ visum fuisset auctoritati, ut in vestri præsentia causa domini Senonensis discuteretur; ne infensus videlicet regi, in regis præsentia et potentia suis pro se adversariis, responsurus, traditus homo videretur in animam inimicorum ejus. Sed quoniam, ut tenendum irrefragabiliter quidquid præcipitis, sic sperandum indubitanter bonum de omni re quam decernitis: id solum a vestra. Pater, pietate deposcit omnium, qui apud nos esse videntur, religiosorum humilitas, ut si se ad vultum forte potentis (ut assolet) senserit prægravari, confugere sibi liceat ad viscera Patris, quod utique hactenus oppresso nemini negatum audivimus. Alioquin videat Joseph vir justus, quid sibi etiam nunc faciendum sit de puero et matre ejus, quia ecce etiam nunc in Senonensi provincia Christus quæritur ad perdendum. Nam, ut quod verum est, manifestius **58** proferamus, rex in archiepiscopo ex eo aperte novam persequi religionem dignoscitur, quod eum in antiqua sæculari conversatione et habitu, sicut promoveri omnimode [*al. commode*] voluit, sic ab omni penitus securum infestatione dimisit.

EPISTOLA LI (161).

AD HAIMERICUM CANCELLARIUM.

Unde supra.

Viro illustri Haimérico, sanctæ Romanæ Sedis cancellario, Bernardus abbas dictus de Clara-Valle, salutem et si quid valet peccatoris oratio.

Quousque durat illa sententia: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur?* (*II Tim. III, 12.*) Quousque relinquitur virga peccatorum super sortem justorum? Quis det ut stare incipiant justus (162) adversus eos qui se angustiaverunt? Quis jam ferat tantam inter cælum terramque discordiam, ut exsultantibus Angelis super emendatione malorum, filii Adam fremant et tabescant? Quasi non sit passus Jesus pacificans in sanguine exegerit Ludovicus, docent notæ in epistolam 45, quidquid pinguedinem ipsi objiciat Henricus Hundoniensis, Spicilegii tomo VIII.

(160) Scripta anno Christi 1128.

(161) Scripta anno Christi 1128.

(162) Aditur alias, in magna constantia, sed deest in manuscriptis.

suo quæ in terra sunt, et quæ in cælo; aut in ipso Deus non fuerit mundum reconcilians sibi. Laudabatur quondam archiepiscopus in desiderii animæ suæ, et in sæculari vita et habitu benedicebatur. At nunc sub pannis infantiae Jesu quæritur simonia, et inter nascentes virtutes emortuorum vel cadavera vitiorum scrutatur curiosa malitia. Videtis et nunc stare Jesum in signum cui contradicitur. Per ipsum vos obsecro, pro ipso supplico vobis. Habet siquidem et unde illum revereamini, et unde illi misereamini. State pro ipso nunc in defensione archiepiscopi, cui quandoque et vos adstare habetis in examinatione vestri. Valet.

EPISTOLA LII (163).

AD EUMDEM.

Episcopum Carnotensem non affectasse professionem Jerosolymitanam. Causis et negotiis publicis absolvi se rogat.

Amicus vester et noster dominus Carnotensis episcopus (164) voluit vobis etiam per me certum fieri, quia id quod de ipso a quibusdam domino papæ persuasum fuisse cognovimus, ut eum videlicet Jerosolymam permitteret proficisci, nec sui fuerit studii, nec voluntatis. Quod etsi multum voluisset, proficisci tamen non poterat nisi cum gravi scandalo omnium qui apud nos sunt honorum, mutuorum quippe ne plus mali ejus absentia faceret suis, quam boni alienis præsentia. Hæc pro episcopo. Cæterum ut et pro me aliquid locar secundum quod Scriptura admonet, *Miserere*, inquit, *animæ tuæ placens Deo* (Eccli. xxx, 24); placetne vobis ut causis oneretur, occupetque negotiis, nihilque prosit exoccupari propriis, cum totus implicer alienis? Si inveni gratiam in oculis vestris, date operam ut prorsus amovear ab hujusmodi, quatenus liceat mihi pro meis atque vestris orare delictis. Et quidem nihil mihi securius judico, quam obedire domini papæ voluntati; sed si dignetur attendere ipse quid possim. Utinam nempe noverit quam ista non possim aut quam difficile possim. Et de hoc satis dictum sit sapienti. Quæsivit a me præfatus episcopus aliqua ex nostris opusculis, quæ vobis mitteret; sed non fuit ad manum, quod vestro dignum crederem studio. Libellum tamen De gratia et libero arbitrio nuper edidi: illum vobis libenter mittam, cum vos velle cognovero. Valet.

59 EPISTOLA LIII (165).

AD EUMDEM.

Duos religiosos, et in his se ipsum Haimerico repræsentat.

Pro multis et per multos memini me scripsisse ad vos; sed nunc ipse qui loquebar, esse adsum. Tres in duobus conspicitis, quoniam absque me esse non

(163) Scripta circa annum 1128.

(164) Gaufridus: infra epistola 55.

(165) Scripta circa annum 1128.

(166) Scripta circa annum 1136.

(167) Scripta circa annum 1128. Virtutum hujus magni præsulis, magnus admirator et præco, uti et testis oculatus, Bernardus fuit, utpote qui cum eo ad varia Ecclesiæ negotia conficienda sæpius

possunt, in quorum jugiter pectoribus requiesco, et quidem securius atque suavius quam in proprio. Mentiri videor, sed ei qui amicitie vim nunquam sensit, qui virtutem charitatis ignorat, qui non credit multitudinis erudentium fuisse cor unum, et animam unam (Act. iv, 32). Qui ergo videt eos, videt et me, etsi non in meo corpore: et quod loquuntur ipsi, ego pariter loquor, sed eorum linguis. Corpore, fateor, absom: sed hæc est exigua portio mei. Porro qui vidit faciem meam tantum, sine culpa et sine notamendacii asserit se vidisse non partem mei, sed me: cum tamen non nisi partem, et partem modicam viderit. Quanto itaque verius esse me dixerim, etiam sine præsentia corporis, ubi meam sentio voluntatem, meum spiritum et amorem, quæ utique est pars potior digniorque mei? Tribus ergo in corporibus unum nos esse noveritis, non pari sanctitate, qua ambobus ego inferior sum, sed eadem voluntate, et summa concordia animorum. Cur enim unitatem hanc inter diversos non faciat compago charitatis uno spiritu, si carnalis copula efficit ut sint duo in carne una? Quartum vos addi velim, si dignum iudicatis et in eadem concurrere unitatem dilectionis. Quod facile, si non contemnitis, obtinebitis: tantum id vos nequaquam contemnere eis cognitum faciatis. Valet.

EPISTOLA LIV (166).

AD EUMDEM.

Vivianum abbatem commendat, monetque de cura animæ serio gerenda.

Volo et precor ut harum lato venerabilis Altæcumbæ abbas Vivianus mihi ob suam religiositatem admodum familiaris amicus, amicum vos pro Dei amore et nostro, in suo negotio experiatur. Et hæc pro illo, reliqua autem vobis. *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiat?* (Matth. xvi, 26.) Nec totus mundus sufficeret. Magna res anima quæ Christi sanguine redempta est. Gravis animæ casus, quæ non nisi Christi cruce potuit reparari. Si rursus corruerit peccato duntaxat ad mortem, unde jam reparabitur? Nunquid aut alter Christus, aut idem iterum crucifigi habet pro illa? Super hoc vellem vos nunquam oblivisci illud Sapientis consilium: *Fili, memorare novissima tua, et in æternum non peccabis* (Eccli. vii, 40).

EPISTOLA LV.

AD GAUFRIDUM CARNOTENSEM EPISCOPUM (167).

Monachum quemdam reclusum desertorem instituti, sed jam resipiscentem, a Gaufrido suscipi et juvari postulat.

Fidelissimo ac prudentissimo servo Dei GAUFRIDO Carnotensi episcopo, BERNARDUS pauperum Christi auctoritate Pontificis adhibitus fuit. Vide Vitam sancti Bernardi, libro ii, capp. 1, 2, 6, et alibi. Sed fuisse virum vere apostolicum, et Bernardi moribus, affectui et ingenio per omnia parem, vel ex eo patet quod dulcissimam illius sibi fateatur esse memoriam. En quibus id ipsum verbis ostendat: « Sed, o mihi locum suavem, » inquit, « ubi indicit occasio memorandi et nominandi suavissimi odoris virum, epi-

de Clara-Valle servus, claritate perfundi montium æternorum.

Quantum vobis honoris vestra laudabilis vita, tantum affert et oneris laudans fama. Ecce enim **G**o is per quem et pro quo præsentibus litteris accipitis, exemplo cæterorum, quos sæpe tales non paucos experimini, motus et ipse bono odore vestri, quem de longe sensit, tam communem cum fiducia pietatem requirit, spe utique ductus invenienti non solum consillum quid agere debeat, sed et auxilium quo perficere velet. Est autem hæc causa ejus. Quadam se cella pro amore Dei ex proposito incluserat. Egressionis atque transgressionis suæ vobis ipse causas exponet (168). Et quidem ad propositum redire cupit; sed per vos implere proposuit, si tamen nostris hoc precibus, quibus se præmunire vestrum: ferte opem misero; imo quia vos sapientibus et insipientibus debitorem agnoscitis, erroneam Christi oviculam de faucibus lupi festinate eripere; et ad pastum reducendo priorem, juxta aliquod

scopum loquor Gaufridum Carnotensem, qui legationem in partibus Aquitanie propriis sumptibus administravit; idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipse, » etc. De consideratione, lib. iv, cap. 5, ubi legere est, quam constanter et genere ablata sibi munera refutaverit, et quibus exinde præconiis a Bernardo celebretur. Vide etiam Petrum abbatem Cluniacensem, lib. iv, epist. 43, ubi videre est, quanti eum faciat; Sarisberiensem, Polycratici libro v, cap. 15; Henrici in Menolog. 1 feb. Idem in Fascic. lib. ii, dist. 10, cap. 12, e cætu Cisterciensium assumptum ad cathedram Carnotensem testatur. Vide etiam Baronium, tomo XII, anno 1135 et aliis, ubi complura de ipso refert prorsus illustra. Certe in Vita Guillelmi ducis Aquitanie dicitur « vir plenus spiritu consilii et fortitudinis. » Sed unius Bernardi elogium nobis est instar omnium. Vide loca supra citata. Obiit Gaufridus anno 1138, octavo kalendas februarias.

(168) Inclusis quippe solemniter more non licebat egredi e cella, teste Grimlaico in Regula solitariorum.

(169) Scripta circa annum 1128.

(170) Illustre Norberti elogium a tanto viro; sed non minus insignis rerum divinarum discretio in Bernardo, qui non facile quibusvis piis illustrationibus fidem accommodabat, ex epistola 174, n. 4. Norbertus jam supra laudatus in epistola 38 auctor Præmonstratensis Ordinis, per viginti annos in abbatias pene septuaginta adolevit, teste Laurentio Leodiensi, in Spicilegio tomo XII, pag. 325. Vide epistolam 253.

(171) Non Norberto solum, sed multis antiquiorum Patrum (ut de recentioribus taceam) persuasum subinde fuit, præ foribus Antichristum, et extremum mundi diem adesse: uti videre est apud Hieronymum, Leonem papam, Gregorium Magnum, et ipsum S. Augustinum. Nempe ex temporum iniquitate, et signis mundi finem præcessuris, a Christo prædictis, quorum pleraque jam tum apparebant, id sibi haud vane colligere visi sunt. Et ut rem paulo altius repetamus, jam inde ab apostolorum temporibus varia semper fuerunt multorum de Antichristo fine mundi judicia, conjecturæ, opinioniones, vaticinia. Philosophi plerique et astronomi, complures etiam impostores, ludiones et nugivenduli, hæretici item et fanatici quidam hic vates esse, et ultra cæteros mortalium sapere videre voluerunt, sed quorum vaticinia pleraque jam clusi eventus, et va-

oviliam vestrorum quacunque in cellula jubete recludi: nisi forte aliud quid ei magis expedire perspexeritis, et licere judicaveritis, et persuadere potueritis.

EPISTOLA LVI (169).

AD EUMDEM.

De peregrinatione Jerosolymitana Norberti se incertum esse. Sententia ejusdem de Antichristo se non assentiri. Causam quoque Humberti commendat.

Quod a me de domino Norberto sciscitamine, si videlicet iturus sit Jerosolymam, ego nescio. Nam, cum ante hos paucos dies ejus faciem videre, et de celesti fistula, ore videlicet ipsius, plurima haurire meruerim (170); hoc tamen ab ipso non audivi. Verum de Antichristo cum inquirerem quid sentiret, durante adhuc ea, quæ nunc est, generatione revelandum illum esse se certissime scire potestatus est (171). At, cum eandem certitudinem unde haberet, sciscitanti mihi exponere vellet; auditio quod respondit, non me illud pro certo credere debere putavi. Ad summam tamen hoc asseruit, non visu-

tes istos vanitatis et falsitatis convicti. Reliqua haud dubie, quæ futurum tempus etiamnum respiciunt, similiter sequens eludet ætas, ut pateat quam vere dictum sit Act. i, 7, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta*; item apud Matth. xxiv 36, *De die autem illa et hora nemo scit*. Non erit injucundum lectori, si ex plurimis paucorum exempla referamus. In primis ipsi Thessalonicenses male intellectis Apostoli verbis, I Thessal. iv, 16, *Deinde nos, qui vivimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Deo erimus*; mox diem mundi supremum adfore rati sunt. His ergo ab hac opinione revocandis alteram ad Thessalonicenses Epistolam scribere necesse habuit, teste Hieronymo. epist. ad Minerium et Alex. Lactantis arbitratus est anno 500 a Christo extremum mundi futurum, Div. Inst. libro i, cap. 25. Alii durationi mundi post Christum mille annos præfixerunt, Chiliastræ dicti: idque ex verbis S. Joannis, Apoc. xx, 7, *Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satan de carcere suo*. Episcopus quidam Florentinus asserbat, Antichristum natum anno 1105. Vide Plat. in Paschale II, Petrus Joau. Beguinarum et Begardorum princeps affirmabat, anno 1335 Antichristi regnum finiendum Jos. a Costa de Temp. noviss. Hispanus quidam nomine Arnoldus, teste Florimundo, in annum 1345 Antichristi tempus retulit, cujus scilicet anni ipso die Pentecostes Antichristi discipuli essent prodituri. Abbas Joachim existimabat Antichristum intra sexaginta annos a suo tempore adfuturum; vixit autem circa annum 1200. Petrus de Alliaco cardinalis et episcopus Cameracensis, ex astronomicis iudiciis et observationibus prædixit, Antichristum anno Domini 1789 exoriturum. Nicolaus Cusanus non dubitavit asserere, Antichristi adventum futurum anno Christi 1700 vel 1734. Joannes Picus Mirandulæ princeps, in Assertionibus, concl. 9, adfuturum conjicit Antichristum anno redempti orbis 1994. Hieronymus Cardan, De variet. libro ii, cap. 2, et Jacob. Naclant. in Prælud. Medullæ, cap. 4, existimabant venturum Antichristum anno 1800. Superiori sæculo, nescio qua vaticinandi prurigine, plures tum astrologi, tum heterodoxi, tempus interituri mundi prædicentes, fabulam et risum mundo etiamnum stanti præbuerunt. Joannes Regiomontanus, magnus alias mathematicus, anno a partu Virginis Prognosticon de anno 1588 tanquam mundo fatali edidit. Similia Joannes Stofferus, et ipse insignis